

Nr 11

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1930 kl. 3 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion, I: 229, angående utredning rörande intressekontor för underlättande av jordbruksarbetares övergång till självständiga brukare m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 229, har herr *Fritiof Gustafson* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan om inrättande genom ömsesidiga frivilliga insatser av arbetsgivare och arbetare samt med statligt understöd av intressekassor med syfte att underlätta jordbruksarbetares övergång till självständiga brukare och att främja deras sparverksamhet för ålderdomen.

Motionen.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen.

En likalydande motion har inom andra kammaren väckts under nummer 375 och hänvisats till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, vilket lämnat tillfälle att yttra sig över motionen åt *Svenska lantarbetarförbundet*, *Svenska lantarbetstjänstgivarnes centralförening* samt *Svenska sparbanksföreningens styrelse*.

Yttranden.

Utskottet, som fått del av dessa yttranden, har fogat dem såsom bilagor vid detta utlåtande.

Motionärernas önskemål att träffa sådana anstalter till förmån för lantarbetare, att dessas strävan att förbereda sin övergång till att bli självständiga jordbrukare eller att på annat sätt sörja för sin ålderdom, måste anses särdeles behjärtansvärt. Det uppslag, som för realiserande av detta önskemål framlagts i motionen, är av stort intresse och kan karakteriseras som ett försök att för allmänt bruk organisera de former för samarbete i angivet syfte mellan lantarbetstjänstgivare och lantarbetare, som i enskilda fall redan nu praktiseras. Motionärerna föreslå upprättande av en intressekassa, bildad genom regelbundna tillskott från båda parterna och förvaldad under offentlig kontroll. Det härigenom bildade kapitalet skulle stå till lantarbetarens förfogande, antingen då han av ålder avginge ur tjänst eller då han såge sig i tillfälle att anskaffa ett eget hem. Skulle han av andra skäl avgå ur tjänst, skulle alltid den insats, arbetaren själv gjort, stå till hans eller hans rättsinnehavares förfogande.

Utskottet.

gande, under det att de av arbetsgivaren gjorda tillskotten skulle tillföras intressekassan och öka dess fonder och därmed dess ekonomiska styrka.

Motionärernas förslag kan alltså sägas bygga på ungefär samma princip, som ligger till grund för livränte- och kapitalförsäkringsverksamheten.

De över förslaget avgivna yttrandena ställa sig avvisande till detsamma. Sälunda synes Svenska lantarbetarförbundet hålla före, att förslaget blott kan betraktas som ett surrogat för en önskvärd bättre löneställning för arbetare, "vilket visserligen för tillfället kan hjälpligt tjäna som ersättning, men som dock för framtiden saknar betydelse".

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening säger sig betvivla möjligheten att erhålla arbetarnas medverkan till förslagens realiserande och anför som ett belägg för denna mening ett misslyckat försök att intressera medlemmarna i Sveriges lantbrukstjänstemannaförening för anslutning till en särskilt för dem och genom deras egen organisations medverkan bildad pensionskassa.

Svenska sparbanksföreningens styrelse slutligen, som också betvivlar möjligheten av tillräcklig anslutning till intressekassan, uppehåller sig särskilt vid de tekniska svårigheter, som skulle vara förenade med den föreslagna kassans arbete, och vänder sig med styrka mot tillskapande av en ny central organisation för uppsamling av sparmedel och ett därav enligt föreningens mening följande "nytt centralt statligt organ för fondförvaltning".

Utskottet inser visserligen, att stora svårigheter måste möta vid försök att realisera motionärernas önskemål, men anser att detta ingalunda är skäl nog att utan vidare avvisa desamma. Syftet att på bästa sätt organisera de resurser, som kunna stå jordbruksnäringen till buds för att sörja för sina arbetares alderdom och särskilt att på något sätt möjliggöra för dem, som önska förvärva eget hem, att ej behöva börja helt utan egna medel, är alltför stort för att lå falla för invändningarna mot det här framlagda förslaget.

Utskottet anser nämligen, att den utformning motionärerna givit sin idé endast är att betrakta som ett uppslag för fortsatta undersökningar, och att de anmärkningar, som kunna riktas mot den föreslagna intressekassan, icke drabba de önskemål, för vilka motionen får anses vara en tolk. Det visar sig också att redan den diskussion, som motionen hittills framkallat, burit fram bland annat ett nytt uppslag, som torde vara väl värt att närmare undersökas, i det sparbanksföreningen som ett tillägg till sitt ovanberörda yttrande anför:

"Det skulle kunna tänkas, att på privat väg erfarenhet skulle kunna vinnas om möjligheten att realisera förslaget, nämligen därigenom att sparbank inom orten eller en större, ledande bank inom länet omhändertog idén och sökte sätta densamma i funktion. Det torde ej vara uteslutet, att vederbörande sparbank skulle vilja lämna sin medverkan, och sparbanksföreningens styrelse är icke ovillig att söka åstadkomma en sådan anordning, om själva idén anses bärande."

Då enligt utskottets mening den invändningen mot motionärernas förslag, att detsamma kräver tillkomsten av en ny, vidlyftig ekonomisk organisation, icke

kan fränkännas betydelse, måste det uppslag, som från sparbanksföreningen sålunda framförts, förtjäna särskild uppmärksamhet. Detsamma hänvisar nämligen till utnyttjande av redan befintliga ekonomiska organ, nämligen sparbankerna, och ställer i utsikt en medverkan från dessas sida, vilken är så mycket värdefullare som densamma torde kunna tjäna icke endast här berörda parter utan även sparbankernas egna intressen. Det har inom utskottet framförts den tanken, att möjlighet kunde skapas för de olika ortssparbankerna att vid sidan av sina äldre typer för räkning med allmänheten öppna nya sådana, som tillgodosåge den form av insättningar, och beträffande dessa garanterade den form av förvaltning och de utbetalningsbestämmelser, som överensstämde med motionärernas syften.

Utformningen av detta uppslag kan ej ske förrän efter utredning, och med hänsyn till dess vikt och den återverkan, densamma kan tänkas få bland annat på sparbankslagstiftningen, synes utredningen böra ske under Kungl. Maj:ts ledning, och då den bör anknyta till övriga statliga åtgärder till jordbruksnäringens fromma, synes den lämpligen kunna uppdragas åt den s. k. jordbruksutredningen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning rörande inrättande av lämplig organisation med syfte att genom ömsesidiga frivilliga insatser av arbetsgivare och arbetare underlätta jordbruksarbetares övergång till självständiga brukare och främja deras sparverksamhet för ålderdomen.

Stockholm den 15 maj 1930.

Å utskottets vägnar:

TEODOR JULIN.

Närvarande vid ärendets slutbehandling inom utskottet: herrar *Teodor Julin, Granström, Valfrid Eriksson,**) *Larsén, Johan August Larsson, Bengtsson* och *Gottfrid Karlsson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Granström* och *Larsén*, vilka yttrat:

”Motionens syfte att verka för ökad sparsamhet och därigenom beredandet av en tryggare tillvaro på ålderns dag för landsbygdens i små ekonomiska villkor levande befolkning är utan tvivel behjärtansvärt och även värt att understödjas från det allmännas sida. Det kan dock råda tvekan, om den anvisade vägen är framkomlig och om ens det intresse finnes hos dem, som saken närmast berör, att härigenom skapas ett oundgängligt villkor för framgång. Såväl Svenska lantarbetarförbundet som Svenska lantarbetsgivarnes centralförening hava ställt sig avvisande till det framförda förslaget. Och det finnes för närvarande, så vitt känt är, icke en enda lokalförening, som arbetar i denna riktning. Med avseende på sakens ekonomiska sida förefaller det också högst osannolikt, att med hänsyn till jordbrukets tryckta läge arbetsgivarna inom detta område kunna finnas villiga att åtaga sig utgifter, som ytterligare skulle öka driftskostnaderna. Ifråga om lantarbetarna har riksdagen i ett annat sammanhang uttalat, att man icke bör påtvinga någon grupp åtgärder till sparsamhet, av vilka den själv icke är intresserad och var till den ej önskar medverka. Att på den rena affärsmässighetens väg lösa spørsmålet torde få anses fullkomligt uteslutet. Då det sålunda från skilda synpunkter synes omöjligt att f. n. kunna realisera det avsedda syftet, och en utredning under sådana förhållanden är ändamålslös, hava vi icke kunnat biträda utskottsmajoritetens beslut utan anse, att utskottet bort uttala,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Bilaga 1.

Till Riksdagens andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

Av riksdagens andra kammares fjärde tillfälliga utskott nr 4 anmodad av giva yttrande över herrar Peterssons i Lerbäcksbyn och Fritiof Gustafssons m. fl:s motion angående jordbruksarbetares övergång till självständiga brukare genom upprättandet av intressekassor, får styrelsen för Svenska lantarbetareförbundet meddela som sin uppfattning, att ifrågavarande förslag endast torde kunna betraktas som ett surrogat, vilket visserligen *för tillfället* kan hjälpligt tjäna som ersättning, men som dock för *framtiden* saknar betydelse. Därför avstyrka vi projektet.

Utan att närmare vilja ingå på idén om intressekassa, som redan är prövad och förkastad inom vissa industrier, vilja vi uttrycka som vår mening, att den jordbruksarbetare, som sparat omkring 4.000 kronor i intressekassan på 33 år och till dess måhända uppnått över 50 levnadsår, säkerligen icke finge — med kännedom om de arbetsfordringar, som godsägare och bönder för närvarande ställa på lantarbetaren — någon långvarig glädje av det för denna summa erhållna egna hemmet. Han är ofta vid denna ålder så utarbetad eller förstörd av reumatism och gikt, förvärvad i landsbygdens bristfälliga, dragiga och ohygieniska bostäder, att han tillvitas sakna effektiv arbetsförmåga.

Det är synnerligen betänkligt, att jordägarna ingenting nämnvärt synes vilja utträta för lantarbetarnas sociala uppräckning annat än genom dylika och liknande projekt, som rätteligen tillhöra en svunnen tid.

Stockholm den 25 februari 1930.

För Svenska lantarbetareförbundet:

C. A. Falk.

Bilaga 2.

Till Riksdagens andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

Med anledning av remiss av nedanstående motion får Svenska lantarbetarnas centralförening härmed vördsamt anföra följande.

Motion av herr Petersson i Lerbäcksbyn m. fl. om utredning rörande intressekontor för underlättande av jordbruksarbetarnas övergång till självständiga brukare.

Motionärerna föreslå att genom inrättandet av intressekontor, till vilka skola göras frivilliga — för vardera parten förslagsvis lika stora — insatser av arbetsgivare och arbetare, skall underlättas jordbruksarbetarnas övergång till självständiga brukare och främjas deras sparverksamhet för ålderdomen.

Uti motionärernas syftemål samt i deras uttalanden, nämligen dels att av jordbrukets konjunkturer ytterst beror, vad som kan göras för lantarbetarnas trygghet och trevnad, dels att det är av vikt, att ett gott förhållande mellan ifrågavarande parter blir befäst, kan centralföreningen helt instämma.

Centralföreningen måste emellertid ställa sig tvivlande ifråga om möjligheten att genom inrättandet av intressekontor nå det angivna syftemålet, och detta av flera skäl.

Även om arbetsgivarnas ifrågasatta bidrag för tillgodoseende av arbetarnas framtida väl — 24 kronor per år — kan anses relativt ringa, så torde någon allmännare anslutning till förslaget ej kunna vara att förvänta från de förras sida. I varje fall ej under nuvarande konjunkturer, utmärkt därav, att jordbrukets "räntabla arbetslön" ligger ej mindre än c:a 40 % under den verkliga, i och för sig låga arbetslönen. Varje jordbrukets tvångsvis pålagda eller frivilliga ökning av kostnaderna för arbetskraften är en lönefråga. Uppslaget om bidrag till arbetarnas framtida försörjning framträder givetvis alldeles särskilt i denna belysning under innevarande för jordbruket svåra tider, och torde därför nu ej kunna realiseras. Skulle förhållandena emellertid ändras därhän, att en höjning av arbetslönen blir möjlig, komme jordbruket sannolikt ej att ställa sig avvisande till tanken på en fördelning av lönen enligt de linjer, som innefattas i motionärernas uppslag. En förutsättning härför måste givetvis dock föreligga i någon arbetarnas allmänna önskan att så måtte förfaras.

Även beträffande den senare förutsättningen måste centralföreningen i viss mån ställa sig tvivlande. Motionärerna tänka sig möjligheten av, att arbetarna vid tänkt arrangemang och med inbetalning till kassan av 48 kronor per år (hälften från arbetsgivaren och hälften från arbetaren) vid 50-års-åldern skulle ha ett kapital om c:a 4,000 kronor. Förutsättningen härför vore, att inbetalningarna började, då arbetaren vore 17 år. *Man kan med skäl frukta, att i denna senare tanke ligger ett överskattande av de unga jordbrukarnas planerande för framtiden.* Utan tvång till insättningar torde sådana ifråga om yngre arbetare i allmänhet och ifråga om även ett mycket stort antal av de äldre aldrig komma till stånd. Då även enligt motionärernas åsikt i detta avseende tvångsaktion icke kan tänkas, så måste man tyvärr ställa sig frågande inför möjligheterna av förslagets mera allmänna realiserande.

En impuls och måhända en rätt kraftig sådan till genomförandet av motionärernas tanke skulle otvivelaktigt ligga därunder, att i de allmänna avtalen vid jordbruket — vilka hava fått en normerande betydelse rätt långt utöver deras formella räckvidd — infördes bestämmelse om att av lönen viss summa skulle avsättas enligt de tänkta linjerna. Då det emellertid är påtagligt att härvid det lönebelopp, varom parterna ejes kunnat enas, bleve ökat med praktiskt taget deras sammanlagda insats, så torde även denna utväg visa sig svårframkomlig. Uti ett arbetsgivareföreningens eventuella påverkande om avsättning komme nämligen att ligga ett slags tvång, som, därest föreningen ville driva saken igenom, innebär, att arbetsgivarna finge taga hela bördan på sig. Arbetarna och deras organisationer, vilka ej vilja veta av något förmynderskap, komme med all säkerhet att först då vara med på avsättningen, när man funne densamma icke innebära någon stundens ekonomiska uppoffring.

Svårigheten att få anställda att av egen drift, åtminstone vid unga år, sörja för sin ålderdom är bekant. Ett färskt exempel härpå, och gällande en klass hos vilken man borde räkna med vida större intresse för saken än hos lantarbetarna, må här slutligen anföras som bevis på svårframkomligheten å av motionärerna tänkt väg.

Styrelsen för Sveriges lantbrukstjänstemannaförening, vilken senare omfattar c:a 1,000 medlemmar, har sedan flera år sökt anordna pensioneringsmöjligheter för föreningens medlemmar. Detta blev slutligen under fjolåret, och genom mellankomst av Sveriges privatanställdas pensionskassa, i detalj planlagt. Det var tänkt, att pensionsavgifterna skulle till halva beloppet betalas av vardera, den pensionsförsäkrade och hans arbetsgivare. Hos arbetsgivaren skulle, för att förr kunna räkna med hans medverkan, föreningens styrelse i varje fall därom å tjänstemannens vägnar göra hemställan.

Tjänstemannen hade blott att bestämma sig för pensionsbelopp, d. v. s. sin egen insats, vilken kunde sättas till även ringa belopp. Oaktat mycken upplysning och mycken agitation för saken begagnade sig av tjänstemannaföreningens c:a 1,000 medlemmar c:a fem st. av den föreliggande möjligheten att sörja för sin ålderdom.

Inför denna erfarenhet rörande mentaliteten hos en klass anställda, som i social förståelse och framtidsblick borde stå långt över lantarbetarna, har man svårt att hos dessa senare hoppas på någon framgång för det föreslagna projektet.

På grund av vad som således anförts, måste centralföreningen tyvärr göra det uttalandet, att mycket små utsikter synas föreligga att med anlåtande av de utvägar, motionärerna föreslagit, sörja för lantarbetarnas övergång till självständiga brukare och för deras ålderdomsförsörjning.

Stockholm den 3 mars 1930.

Svenska lantarbetsgivarnes centralförening:

A. H. Carell.

Bilaga 3.

Till Riksdagens andra kammares fjärde tillfälliga utskott.

I anledning av remiss till Svenska sparbanksföreningen den 11 nästlidne februari får föreningens styrelse härmed avgiva yttrande över en inom riksdagens båda kamrar (I K nr 229, II K nr 375) väckt motion med hemställan om utredning angående inrättande av intressekontor för jordbruksarbetare m. m.

Styrelsen instämmer gärna med motionärerna däri, att de syften, som den föreslagna besparingsorganisationen avser att tillgodose, äro ur jordbruksnäringsens och hela samhällets synpunkt sett beaktansvärda. Ett närmare sammanknytande på föreslaget sätt av jordbrukarnas och de inom jordbruket anställdas intressen genom ömsesidiga sammanskott för beredande av tillgång till egna hem och en bättre ålderdomsförsörjning åt jordbruksarbetarna vore, såsom motionärerna framhålla, säkerligen ägnat att bevara och utveckla goda arbetsförhållanden inom jordbruket.

Frågan om förverkligande av motionärernas syften synes emellertid vara ytterst svårlöst och de förslag därtill, som motionärerna framlagt, knappast genomförbara. Därvid torde i första hand böra prövas, vilka utsikter som kunna föreligga för anslutning till överenskommelser av ifrågavarande slag. Det gäller att förena ett så stort och till sina intressen så olikartat personalbestånd som jordbrukarebefolkningen i hela riket, och redan däri ligger en, minst sagt, betydande svårighet. Särskilt med hänsyn till jordbrukets antagligen för lång tid framåt betryckta läge, torde dylik anslutning ej vara att, åtminstone i någon vidare utsträckning, påräkna från jordbrukarnas sida. Och tveklaktigt är huruvida arbetarna skulle befinnas villiga att offra penningar, för deras förhållanden stora belopp, för ett mål, som är så långt avlägset och för övrigt beroende på faktorer, vilka ej kunna överskådas. Vidare är att märka att för överenskommelse i regel skulle erfordras ett urval bland arbetarna, vilket måste leda till missnöje bland stora grupper av de anställda och fördenskull göra överenskommelsen i ett stort antal fall mindre tilltalande, varjämte kan förutses, att arbetsgivarens tillskott komme att betraktas såsom ett lönetillägg åt vissa utvalda arbetare, varigenom arbets-

konflikter med därav följande konsekvenser lätteligen kunde uppstå. Styrelsen får därför såsom sin mening uttala, att utsikterna för en anslutning synas mycket små, och att i varje fall ej kan påräknas en anslutning av sådan omfattning, att frågan därigenom vinner sin lösning.

I händelse av anslutning uppstå vissa svårigheter: huru en överenskommelse kan realiseras och under avsedd tid fungera i fall av jordbrukets överlåtande, arbetares flyttning, jordbrukares eller arbetares insolvens samt huru förfaras skall vid dödsfall m. m. Motionärerna hava för dessa fall ej lämnat några tillfredsställande direktiv, och styrelsen kan ej undgå uttala den mening, att förslaget därutinnan stöter på olösliga hinder. Under alla omständigheter kan i ytterligt många fall förslagets syfte icke förverkligas.

I fråga om organisationens anordnande hava motionärerna utan att giva något bestämt företräde antytt några tänkbara former i och för närmare utredning. "Det avgörande för valet av förvaltningsorganisationen måste bli" — framhålles det — "dels möjligheterna till högsta förräntning, dels garantierna för kassans säkerhet". Såsom en lösning av organisationsfrågan angives särskilt, att något livförsäkringsbolag kunde övertaga den centrala förvaltningen med biträde av postsparbanken för själva uppbörden. Det förutsettes härvid, att de från hela riket insamlade medlen, för att icke dragas från orterna, skulle kunna alltefter ortsanslutningen placeras i lokala sparbanker.

Styrelsen vill i anslutning härtill framhålla, att en på föreslaget sätt till hela riket utsträckt uppsamling av sparmedel för sitt förverkligande givetvis kräver en mycket omfattande central organisation, vars genomförande skulle vara ur rent tekniska synpunkter förenat med mycket stora svårigheter och uppenbarligen även måste draga synnerligen avsevärda kostnader, vilka givetvis ginge ut över räntabiliteten. Därest, såsom motionärerna förutsätta, säkerheten skall vara fullt tillfredsställande och på samma gång lämnas högre ränta än som normalt förekommer, torde överhuvudtaget en dylik organisation icke vara möjlig utan stora bidrag av allmänna medel, och därmed måste med nödvändighet följa tillskapandet av ett nytt centralt statligt organ för fondförvaltning. Styrelsen måste för sin del rikta en alldeles bestämd gensaga mot att på detta sätt kapitalet i allt större omfattning undandrages de lokala kreditinrättningarna, så att dessa ytterligare hindras från att fylla sina respektive orters kreditbehov.

Enär styrelsen sålunda icke anser, att den ifrågasatta organisationen bör komma till stånd och även håller före, att för frågans belysning betydelsefulla upplag näppeligen kunna utvinnas genom ytterligare utredning, får styrelsen härmed avstyrka bifall till motionärernas förslag.

Det skulle kunna tänkas att på privat väg erfarenhet skulle kunna vinnas om möjligheten att realisera förslaget, nämligen därigenom att sparbank inom orten eller en större, ledande bank inom länet omhändertog idén och sökte sätta densamma i funktion. Det torde ej vara uteslutet, att vederbörande sparbank skulle vilja lämna sin medverkan, och Sparbanksföreningens styrelse är icke ovillig att söka åstadkomma en sådan anordning, om själva idén anses bärande.

Stockholm den 15 april 1930.

För Svenska sparbanksföreningens styrelse:

Victor Schneider.

Hjalmar Fredelius.